

Sportlaan, Koersel (gemeente Beringen)

Een Archeologienota

Auteur:

R.R. Datema (veldwerkleider)

Autorisatie:

J.A.G. van Rooij (OE/ERK/Archeoloog/2017/00169)

Colofon

VEC Nota 183

Sportlaan, Koersel (gemeente Beringen). Een Archeologienota

Vlaams Erfgoed Centrum bvba

Auteur: R.R. Datema

In opdracht van: Vertrouwelijk

Foto's en tekeningen: Vlaams Erfgoed Centrum, tenzij anders vermeld

© Vlaams Erfgoed Centrum bvba, Sint-Michiels, Brugge, juni '17

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Vlaams Erfgoed Centrum bvba.

Vlaams Erfgoed Centrum bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek

ISSN 2506-7486

Vlaams Erfgoed Centrum

Ten Briele 14 bus 15

8200 Sint-Michiels, Brugge

Tel + 32 (0)16 39 47 96

info@vlaamserfgoedcentrum.be

www.vlaamserfgoedcentrum.be

Inhoud

1	Verslag van resultaten van het bureauonderzoek	5
1.1	Beschrijvend gedeelte	5
1.1.1	Administratieve gegevens	6
1.1.2	Archeologische voorkennis	8
1.1.3	Huidig gebruik	8
1.1.4	Beschrijving van de geplande werken	8
1.1.5	Juridisch kader	9
1.1.6	Doelstelling en vraagstelling	10
1.2	Assessmentrapport	11
1.2.1	Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden	11
1.2.2	Beschrijving van bekende archeologische waarden	15
1.2.3	Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden	16
1.2.4	Potentieel tot kennisvermeerdering, verwachting en conclusie	26
1.2.5	Samenvatting	27
	Literatuur	28
	Geraadpleegde websites	28
	Lijst van afbeeldingen en tabellen	28
	Bijlage 1 Plannenlijst	

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

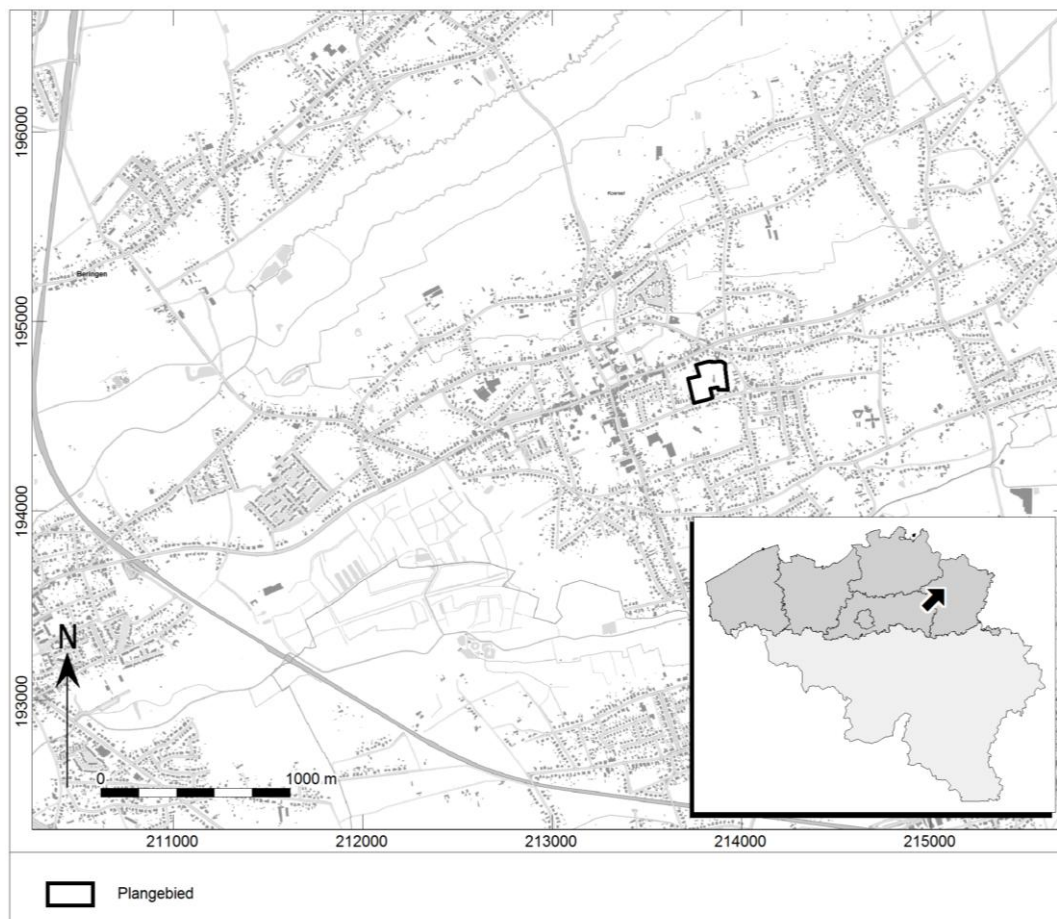
Periode	Tijd in jaren	
Nieuwste tijd:		19 ^e E - heden
Nieuwe tijd:		16 ^e E - 18 ^e E na Chr.
Middeleeuwen:		5 ^e E - 15 ^e E na Chr.
Late Middeleeuwen	13 ^e E - 15 ^e E na Chr.	
Volle Middeleeuwen	10 ^e E - 12 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen C / Karolingische periode	8 ^e E - 9 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen B / Merovingische periode	6 ^e E - 8 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen A / Frankische periode	5 ^e E - 6 ^e E na Chr.	
Romeinse tijd:		57 voor Chr. - 402 na Chr.
IJzertijd:		800 - 57 voor Chr.
Late IJzertijd	250 - 57 voor Chr.	
Midden-IJzertijd	475/450 - 250 voor Chr.	
Vroege IJzertijd	800 - 475/450 voor Chr.	
Bronstijd:		2100/2000 - 800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):		5300 - 2000 voor Chr.
Finaal-Neolithicum	3000 - 2000 voor Chr.	
Laat-Neolithicum	3500 - 3000 voor Chr.	
Midden-Neolithicum	4500 - 3500 voor Chr.	
Vroeg-Neolithicum	5300 - 4800 voor Chr.	
Mesolithicum (Midden-Steentijd):		ca. 9500 - 4000 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):		tot 10 000 voor Chr.

Bron: Onderzoeksbalans Vlaanderen

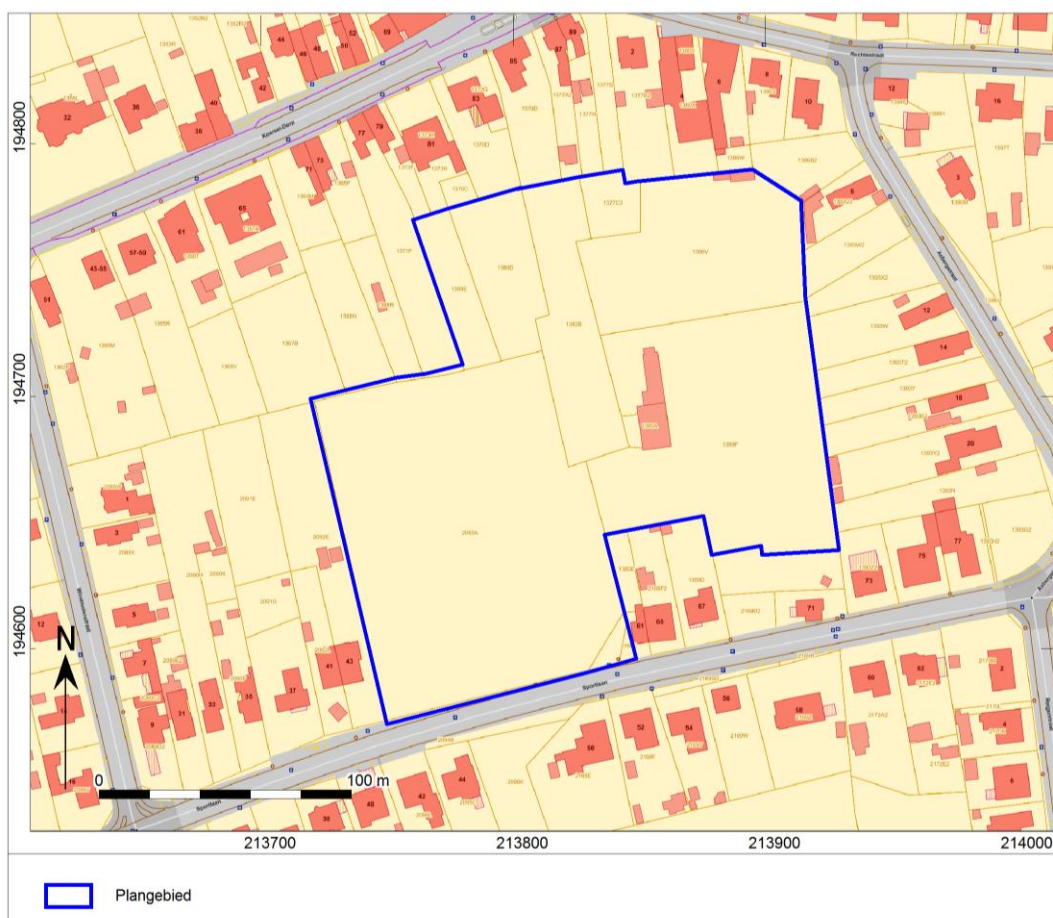
1 Verslag van resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

In opdracht heeft Vlaams Erfgoed Centrum in mei 2017 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Sportlaan in Koersel, gemeente Beringen (afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en is uitgevoerd naar aanleiding van voorgenomen verkavelingswerken.

Afb. 1. Locatiekaart van het plangebied.

Afb. 2. Aanduiding van het uit te voeren archeologisch onderzoek op het plan van de bestaande toestand op het terrein.

1.1.1 Administratieve gegevens

Uitgevoerde fasen binnen archeologienota:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	Verkavelingswerken
Locatie:	Sportlaan
Plaats:	Koersel
Gemeente:	Beringen
Provincie:	Limburg
Kadastrale gegevens:	Beringen, 5 ^{de} afdeling, Koersel sectie B, nrs. 1369D, 1369E, 1377C2, 1382B, 1386V, 1389F (grotendeels), 1390A, 2093A, 2095B en 2168C
Diepte bodemverstoring	30-90 cm -mv (44,1-43,5 m TAW)
Oppervlakte plangebied	Ca. 3 ha
Coördinaten (<i>bounding box</i> ; Lambertcoördinaten (EPSG:31370))	213.761 / 194.769 213.912 / 194.779 213.928 / 194.639 213.859 / 194.649 213.849 / 194.598 213.750 / 194.571 213.720 / 194.698 213.780 / 194.712
Projectcode	4190320
VEC-projectcode:	2017E162
Auteur:	J.A.G. van Rooij (OE/ERK/Archeoloog/2017/00169)

Autorisatie: ¹	R.R. Datema (bureauonderzoek)
Begindatum onderzoek:	J.A.G. van Rooij (OE/ERK/Archeoloog/2017/00169)
Einddatum onderzoek:	23 mei 2017
Beheer en plaats documentatie:	6 juni 2017
	Vlaams Erfgoed Centrum
	Ten Briele 14 bus 15
	8200 Sint-Michiels, Brugge
Relevante thesaurustermen:	Bureauonderzoek, verkaveling

In het onderzoeksgebied zijn de volgende verstoorte zones vastgesteld (afb. 3):

Afb. 3. Kaart van het plangebied met verstoorte zones.

Binnen het westelijk deel van het plangebied ligt een strook bos van ongeveer 60 x 130 m. De verstoring als gevolg van de werking van de wortelstelsels kan afhankelijk van soort, ouderdom en bodemgesteldheid tot zo'n 90 cm -mv reiken. Langs de oostrand van het bos loopt vermoedelijk sinds begin 19de eeuw een pad of weg², waardoor de bodem ter plaatse een 40 cm kan zijn verstoord. In het noordoostelijke deel van het

¹ Jeroen van Rooij is een werknemer bij ADC ArcheoProjecten BV. ADC ArcheoProjecten voert onderzoek in onderaanneming uit voor het Vlaams Erfgoed Centrum.

² Voor het eerst afgebeeld op de Atlas der Buurtwegen

gebied staat een aantal bomen. Ook ligt hier een voetbalveld met aan de westzijde een langwerpige loods die vermoedelijk kleedruimtes en een kantine omvat. De constructie meet ongeveer 12 x 20 m. De fundering ervan zal tot zo'n 60 cm –mv reiken.

De opdrachtgever voor de archeologienota heeft gemeld dat er niets bekend is over ondergrondse leidingen binnen het plangebied. Indien de loods inderdaad in gebruik is bij het sportveld, is te verwachten dat er enkele ondergrondse leidingen zullen lopen langs de toegangsweg naar het terrein en ombuigen naar het gebouw. Hun diepteligging zal variëren van 40-80 cm –mv. Voor de aanleg van het sportveld is de bodem aldaar vermoedelijk geëgaliseerd of anderszins verstoord.

Door agrarisch grondgebruik in het verleden moet rekening gehouden worden met een bouwvoor van ongeveer 30 cm. Mede op grond van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen lijkt bij de aanleg van het sportveld de bodem aldaar enigszins te zijn geëgaliseerd.

1.1.2 Archeologische voorkennis

Binnen en direct rond het plangebied is geen archeologische voorkennis op basis van eerdere onderzoeken.

1.1.3 Huidig gebruik

Het plangebied ligt in de oostelijke helft van Koersel, een deelgemeente van Beringen, en ruim 400 m oostelijk van de N772. Het uitgestrekte terrein bestaat deels uit grasland, met daarin een voetbalveld, deels uit bos. Vrijwel midden in het gebied staat het vermoedelijke clubgebouw van de sportvereniging. Rond het plangebied bevinden zich woningen met tuinen langs de Sportlaan, de Asbergstraat en de Koersel-Dorp. In het kader van het bureauonderzoek zijn geen gegevens met betrekking tot de aanwezigheid van ondergrondse kabels en leidingen opgevraagd bij het KLIP.

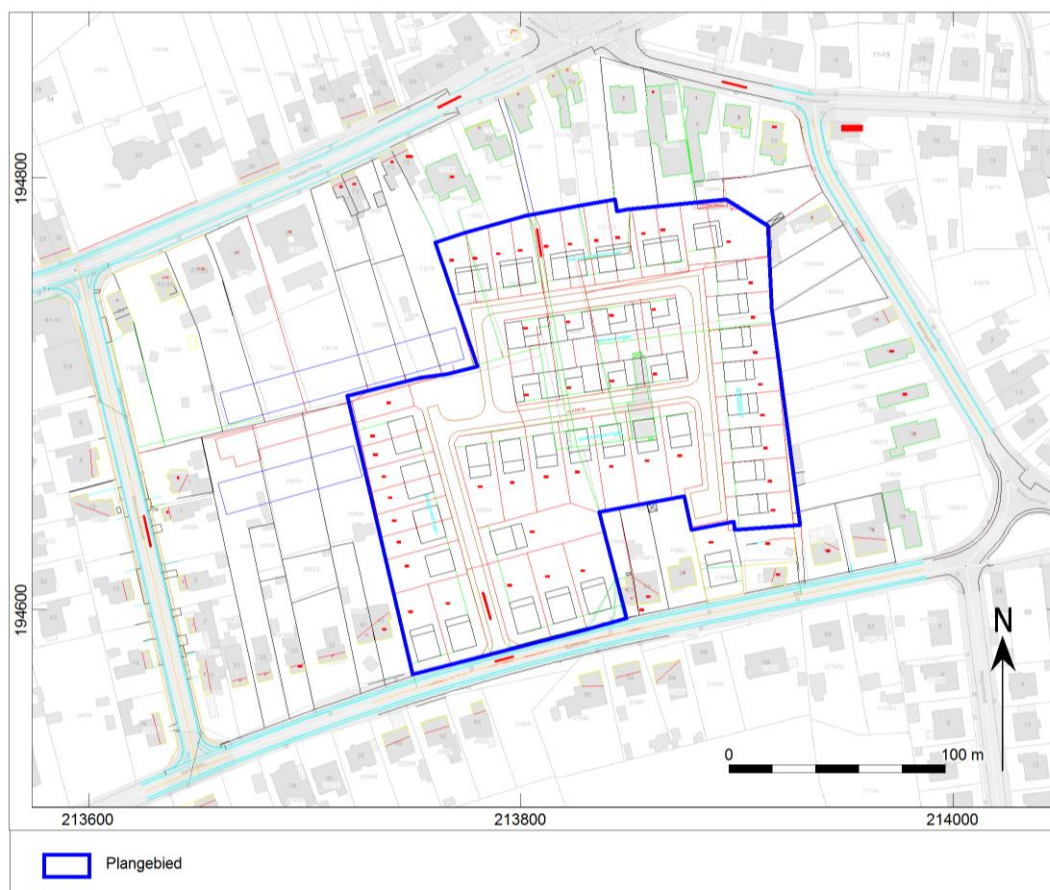
Opdrachtgever beschikt niet over informatie met betrekking tot de milieuhygiënische situatie van het plangebied. Voor zover bekend hebben er geen vervuilende activiteiten plaatsgevonden.

Een visuele inspectie van het plangebied heeft niet plaatsgevonden. Voor de beeldvorming is gebruik gemaakt van een recente luchtfoto.

1.1.4 Beschrijving van de geplande werken

De geplande werken betreffen vooralsnog enkel de verkaveling van het gebied. Het gaat om 47 kavels en een aan te leggen toegangsweg vanaf de zuidzijde, de Sportlaan. De weg loopt in noordelijke richting tot halverwege de N-Z as en buigt om in oostelijke richting. Daar splitst de weg zich in een doodlopend stuk zuidwaarts en een doorlopend deel noord- en vervolgens westwaarts. De weg heeft een breedte van 5 m met aan weerszijden een 2 m brede stoep. Alleen in het noordelijk deel van het gebied bedraagt de wegbreedte 3,70 m. Vanaf hier komt een 2,40 m breed pad te liggen richting Koersel-Dorp (afb. 4).

De verkaveling zelf heeft geen consequenties voor eventueel aanwezige archeologische resten in de ondergrond. Dit kan wel het geval zijn bij de volgende stadia: het slopen van de bestaande opstallen, het rooien van bomen, de aanleg van toegangsweg en ondergrondse leidingen alsook de bouw van woningen. Sommige woningen zullen voorzien worden van een kelder. De keuze hiervoor ligt bij de toekomstige kopers.

Afb. 4. Het verkavelingsplan geprojecteerd op de topografische ondergrond.

1.1.5 Juridisch kader

Artikel 5.4.2. (01/06/2016- 22/02/2017)

Een bekrachtigde archeologienota zoals vermeld in artikel 5.4.8 wordt bij de aanvraag van een verkavelingsvergunning toegevoegd in volgende situaties:

- 1° aanvragen met betrekking tot percelen die gelegen zijn in een voorlopig of definitief beschermde archeologische site;
- 2° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones;
- 3° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones, liggen.

Voor de toepassing van het eerste lid, 2° en 3°, op terreinen zonder kadastraal nummer geldt de totale oppervlakte van de werf van de te vergunnen verkaveling.

De aanvrager van een verkavelingsvergunning wordt van die verplichting vrijgesteld indien de aanvraag betrekking heeft op een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt, zoals vastgesteld door de Vlaamse Regering.

De aanvrager van een verkavelingsvergunning kan een archeologienota indienen die in het kader van een vorige vergunningsaanvraag is bekrachtigd, als de verkavelingsvergunning betrekking heeft op dezelfde percelen en als de ingreep in de bodem van de te vergunnen werken overeenkomt met de ingreep in de bodem van de werken omschreven in de bekrachtigde archeologienota.

De archeologienota werd vervaardigd naar aanleiding van een aanvraag voor een verkavelingsvergunning. Aangezien de verkaveling betrekking heeft op een oppervlakte van ongeveer 3 ha en daarmee de maximale

onderzoeksgrenzen worden overschreden, dient de initiatiefnemer een archeologienota te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld.³ Indien dit het geval is wordt deze archeologienota bekrachtigd en toegevoegd aan de vergunningsaanvraag. In het kader van dit proces heeft het in deze archeologienota beschreven onderzoek plaatsgevonden.

Het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied dient te gebeuren op grond van de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetector (versie 2.0). Het doel van de Code is om als een minimale standaard te dienen voor de kwaliteit van archeologisch onderzoek en het gebruik van metaaldetectoren in Vlaanderen.⁴

De eventuele vondsten en bijhorende documentatie die tijdens het archeologisch onderzoek worden verzameld, zullen voorlopig worden bewaard bij Vlaams Erfgoed Centrum bvba. Na afronding van het totale onderzoek zullen de vondsten en data worden overgedragen.

1.1.6 Doelstelling en vraagstelling

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?
- Worden mogelijk archeologische resten bedreigd door de geplande werkzaamheden?

Het bureauonderzoek vormt binnen de archeologienota de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van het bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting. Daarbij worden onder andere de Centrale Archeologische Inventaris (CAI), relevante historische kaarten en informatiebronnen omtrent de ondergrond gebruikt.

De beschrijving van de historische, archeologische en aardwetenschappelijke informatie is gebaseerd op het volgende bronmateriaal:

Aardkundige gegevens

- Quartairgeologische kaart 1:50.000
- Geomorfologische kaart
- Bodemkaart 1:50.000
- Hoogteverloopkaarten
- Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen
- Profielbeschrijvingen opgesteld bij opmaak van de bodemkaart

Archeologische gegevens

- Centrale Archeologische Inventaris (CAI)

Historische gegevens

- Kadasterplan
- Ferraris kaarten uit 1771-1778

³ <https://geo.onroenderfgoed.be>

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed, 2016

- Atlas der buurtwegen 1840-1850
- Vandermaelenkaart 1846-1854
- Popp kaarten 1842-1879 (niet beschikbaar)
- Topografische kaarten 1870-1940
- Luchtfoto's 1971-2015
- Archeologische luchtfoto's (niet beschikbaar)

Externe partijen

- Vlaamse Landmaatschappij (niet geraadpleegd)
- Input Onroerend Erfgoed
- Regio-experts (niet geraadpleegd)
- Literatuur
- Corine Landcover (niet geraadpleegd)
- Gemeente

Een aantal bronnen is niet geraadpleegd. Vlaamse Landmaatschappij en Corine Landcover niet omdat het plangebied in een stedelijke omgeving ligt, regio-experts niet omdat op basis van meldingen in het CAI en historisch kaartmateriaal voldoende inzicht in de ontwikkeling van het gebied en zijn omgeving was te krijgen.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

Het onderzoeksgebied kenmerkt zich aardwetenschappelijk als volgt:

Bron	Informatie
Tertiaire kaart ⁵	Formatie van Diest (kaartcode Di)
Quartairegeologische kaart 1:50.000 (afb. 5) ⁶	Profieltype 1: geen Holocene of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie ELPw eolische afzettingen (zand tot zandleem) uit het Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; en/of HQ hellingafzettingen van het Quartair
Geomorfologie ⁷	Kempen
Bodemkaart 1:50.000 ⁸	Zcm: matig droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont Zbmc: droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont (heel klein hoekje van plangebied)
Reeds verrichte boringen ⁹	Geen boringen binnen het plangebied. Meer zuidwestelijk: - Kb25d62w-B123 , coördinaten: 213.634/194.547, 15-5-1896 0 - 60 cm -mv: zand, geel, kwartshoudend 60-210 cm -mv: zand, kleiachtig, kiezels, ijzerhoudend
Hoogtekaart ¹⁰	43,0-44,5 m TAW
Bodemerosie ¹¹	Weinig erosiegevoelig

⁵ <http://www.geopunt.be/kaart>

⁶ <http://www.geopunt.be/kaart>

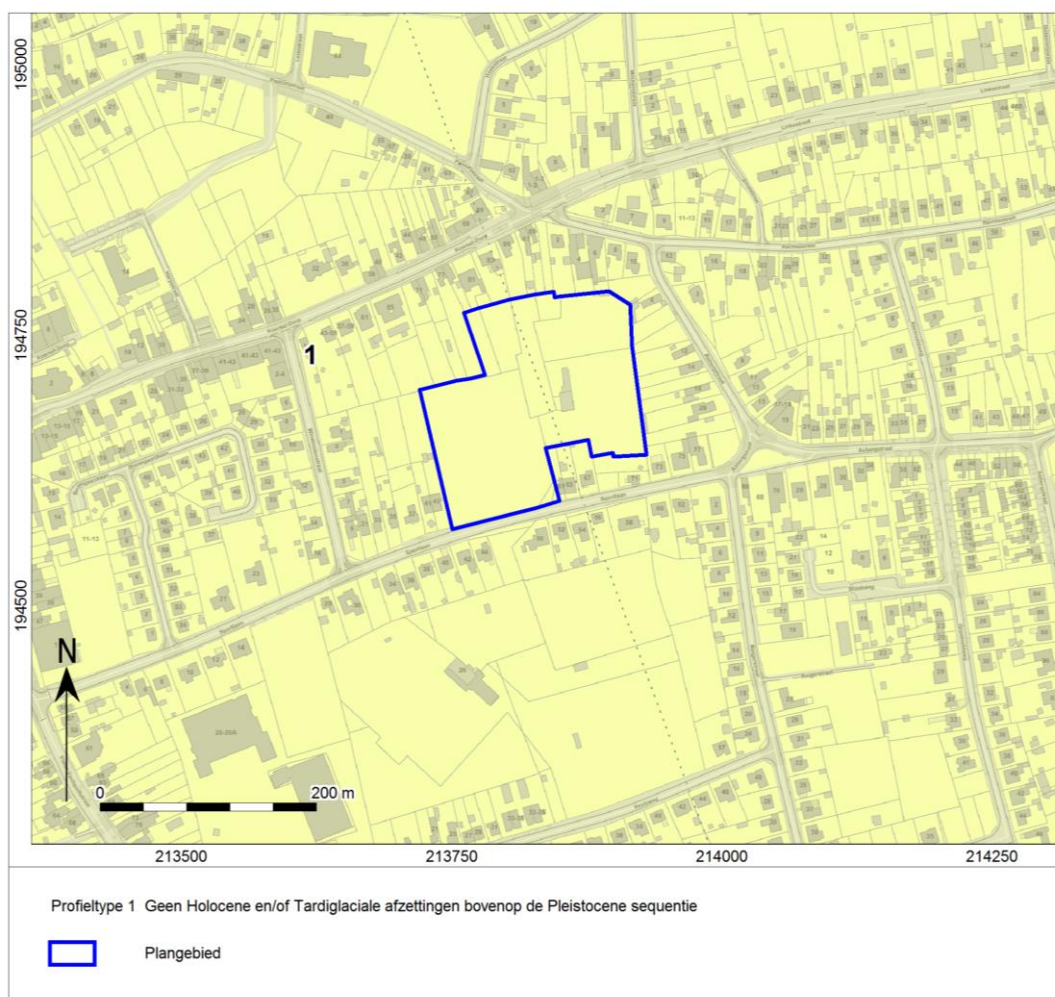
⁷ <http://www.geopunt.be/kaart>

⁸ <http://www.geopunt.be/kaart>

⁹ <http://www.geopunt.be/kaart>

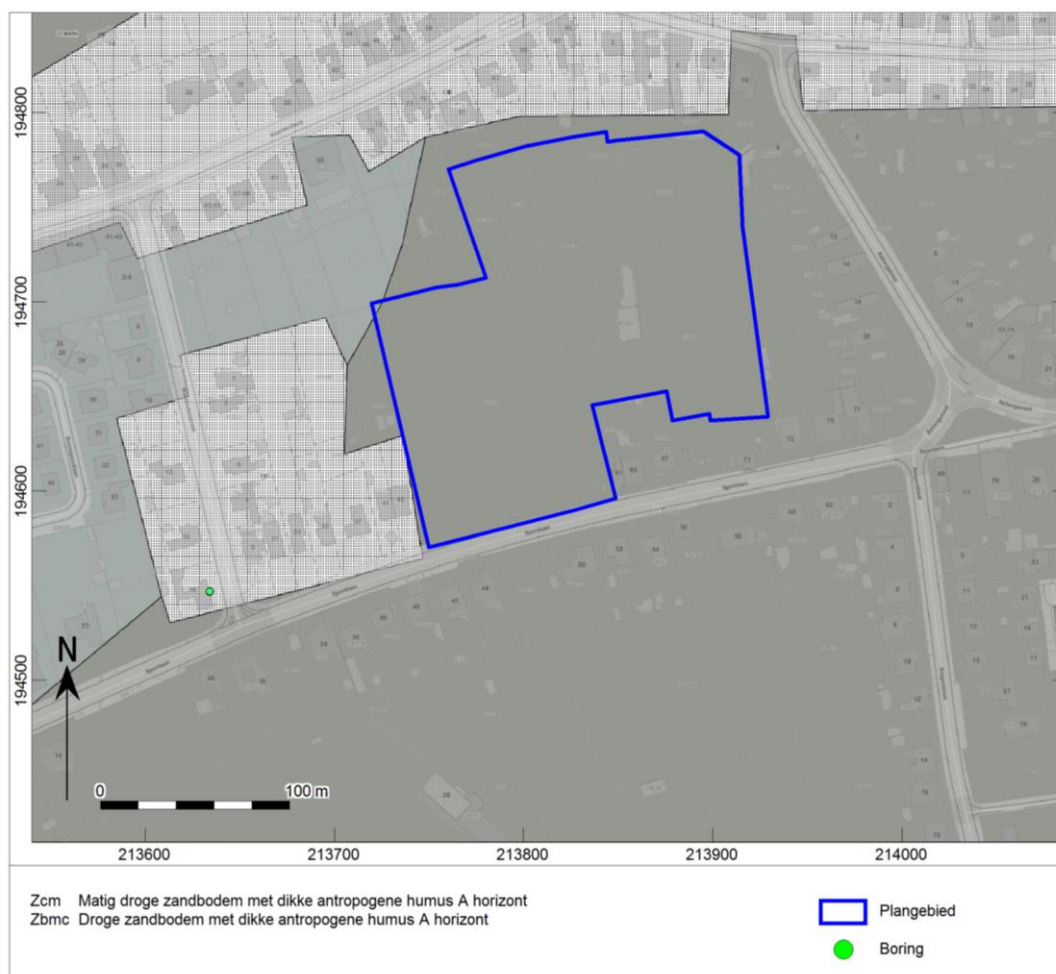
¹⁰ <http://www.geopunt.be/kaart>

¹¹ <http://www.geopunt.be/kaart>

Afb. 5. Ligging van het plangebied op de Quartairgeologische kaart.

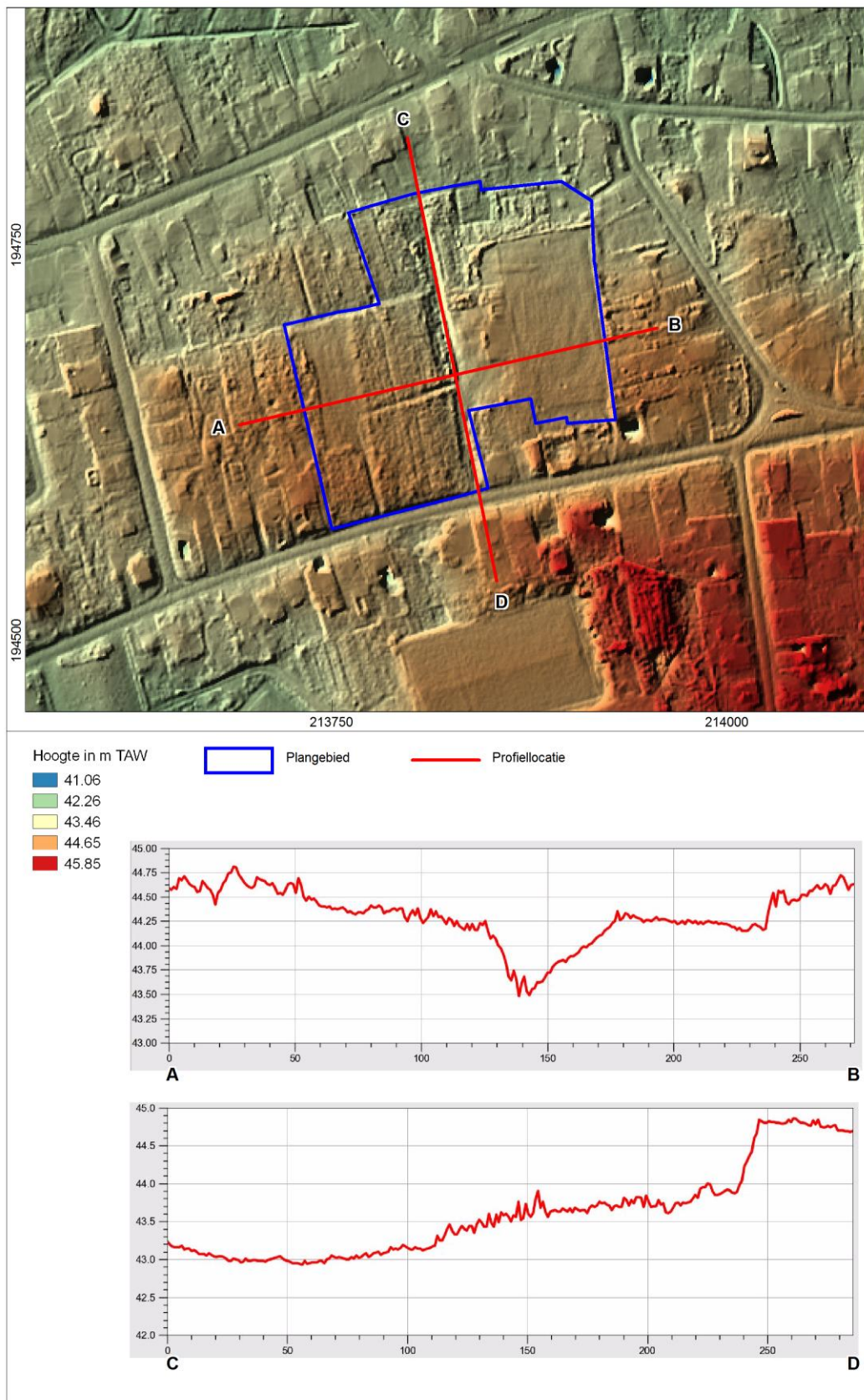
Volgens de Tertiair kaart wordt de ondergrond van het plangebied met wijde omgeving gevormd door de Formatie van Diest. Dit zijn mariene afzettingen uit Tortonien en Messinien (11-7 miljoen jaar geleden), gevormd tijdens laatste grote transgressie van de zee waarbij groot deel van het huidige België onder water kwam te staan. De afzettingen bestaan uit groen tot bruin zand waarin meerdere grindlagen, zandsteenbanken en ook kleirijke horizonten voorkomen. De afzettingen zijn rijk aan glauconiet, mica en ijzeroer. Bestudering van de Quartairgeologische kaart wijst uit dat het Tertiair bedekt wordt door eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of het Vroeg-Holoceen. Tijdens de laatste ijstijd (Weichsel) daalde de zeespiegel waardoor grote delen van de Noordzee droogvielen. Krachtige noordwestelijke winden bliezen de sedimenten uit het Noordzeebekken op en transporteerden ze in oostelijke richting. Het grovere zand werd het eerst gededponeerd, het siltige materiaal kwam verder landinwaarts terecht. Hier aan de voet van het Kempisch plateau komen brede beekdalen voor die zich hogerop hadden ingesneden. Op de overgang van het Quartair naar het Tertiair pakket kan men dunne grindafzettingen aantreffen die door hellingerosie of verspoeling van rivieren zijn gesedimenteerd. In de boven beschreven boring bedraagt de dikte van de Quartaire laag 60 cm. Rond het plangebied komen geen Holocene afzettingen voor op het Pleistocene pakket (afb. 5).

Afb. 6. Het plangebied op de bodemkaart.

Volgens de bodemkaart ligt het plangebied nagenoeg geheel in een matig droge zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont (afb. 6). Alleen in een heel klein hoekje aan de westzijde is sprake van een droge zandbodem, eveneens met een dikke humus A horizont. De dikke humeuze laag duidt op een langdurig agrarisch gebruik van het gebied waarbij telkens mest vermengd met bosstrooisel of plaggen werd opgebracht om de bodem voldoende voedingskracht voor het verbouwen van gewassen te geven. Onder matig droge plaggenbodems komt vaak een begraven profiel voor, zoals een Podzol B of een verbrokkelde textuur B horizont. Roestverschijnselen treft men aan tussen 60 en 90 cm -mv. Vrijwel grenzend aan de west- en noordzijde van het plangebied liggen gronden die door toedoen van de mens zijn gewijzigd of verstoord, in dit geval door bebouwing (kaartcode OB).

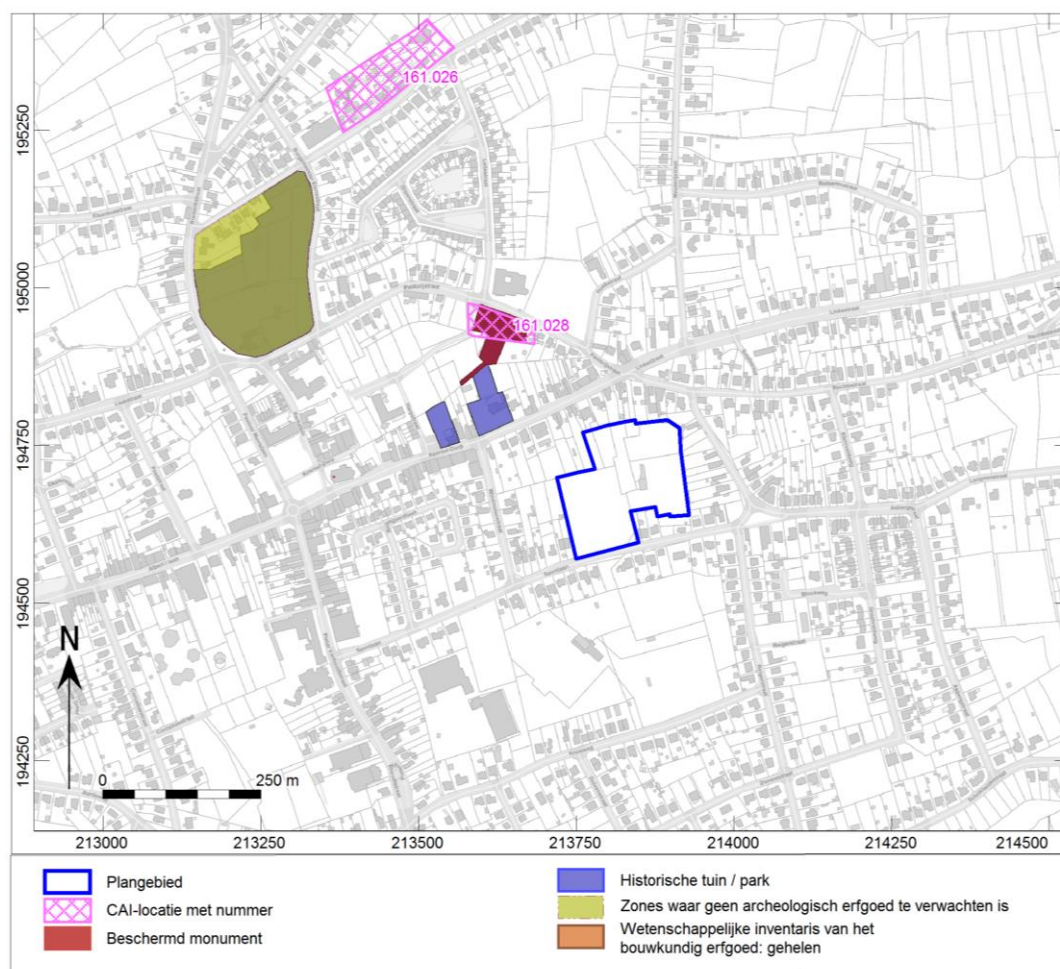
Het Digitaal Hoogte Model Vlaanderen en het hoogteverloop laten zien dat het plangebied iets afloopt in noordelijke richting naar de vallei van de Zwarte Beek. Koersel is gesitueerd aan de westrand van het Kempisch plateau van waar een aantal beken in westelijke richting stromen, zoals de Zwarte Beek aan de noordzijde en de Helderbeek meer zuidelijk. De diepe insnijding in het A-B hoogteprofiel valt samen met een oude weg (afb. 7).

Afb. 7. Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop terrein

1.2.2 Beschrijving van bekende archeologische waarden

Binnen en direct rond het onderzoeksgebied zijn in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed geen meldingen bekend van archeologische waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden. Op ruimere afstand komt slechts een enkele voor (afb. 8).

Afb. 8. Uitsnede uit de Centraal Archeologische Inventaris van het onderzoeksgebied.

CAI nummer	Afstand t.o.v. plangebied	Datering	Omschrijving
161026	630 m ten noordwesten	Nieuwe tijd	Versterking, schans, begin 17 ^{de} eeuw
161028	200 m ten noordwesten	Nieuwe tijd	Pastorij, omgracht, 18 ^{de} eeuw

Beide CAI-locaties bevinden zich ten noordwesten van het plangebied, op 200 respectievelijk 630 m afstand. De in 1655 gebouwde pastorie, aan Pastorijsstraat 49, staat afgebeeld op de Ferrariskaart als een rechthoekig, omgracht terrein. Op de oosthelft staan drie gebouwen waarvan de beide vierkante vermoedelijk schuren zijn. De westhelft van het terrein wordt omzoomd door bomen en lijkt in gebruik te zijn als moestuin. De Atlas der Buurtwegen geeft één groot bouwblok weer, waarbij een lange schuur aansluit op de zuidwesthoek van het hoofdgebouw. Omstreeks 1870 is de pastorie sterk verbouwd waarbij de voorgevel in neoclassicistische trant werd opgetrokken (CAI 161028).

Enkele decennia na de moordpartij op een grote groep inwoners van Koersel door huurlingen in 1579 werden rond het dorp enkele vluchtschansen ingericht. De oudste vermelding van een grote schans dateert

van 1603 en hierbinnen stonden omstreeks 1700 zo'n 16 huisjes (CAI 161026). De versterking is onder meer afgebeeld op de Ferrariskaart als Coerselsche Schans.

Zo'n 140 en 180 m noordwestelijk liggen twee historische tuinen: een villatuin uit de eerste helft van de 20ste eeuw en een boerentuin naast en achter een dorps huis uit 1856 (afb. 8). Op 540 m afstand een parkje in landschappelijke stijl uit de tweede helft van de 19de eeuw bij een herenhuis waarvan de kern uit de tweede helft van de 18de eeuw stamt.¹²

1.2.3 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

Historische situatie

De oudste vermelding van Koersel, aan de voet van het Kempisch plateau, dateert van 1166. De nederzetting wordt dan Corcela genoemd. Mogelijke verklaringen van de naam zijn Cor-sala, hoeve van een voorname persoon(snaam) of gebouw met wachttorens. In de omgeving van Beringen, waarvan Koersel een deelgemeente vormt, zijn resten van urnenvelden uit de late prehistorie bekend. Vanaf ongeveer 700 na Christus komt de streek binnen het machtsgebied van de Franken en een eeuw later valt het gebied bestuurlijk onder Lummen. Al in de vroege middeleeuwen bezat Koersel een kapel, waarvan het patronaatsrecht in 1185 werd toegekend aan de abdij van Averbode. Begin 13de eeuw werd Koersel een zelfstandige parochie die zich afsplitste van die van Lummen.

Tijdens de 80-jarige oorlog had de streek veel te lijden onder geweld en plunderingen van huurlegers. Sinds 1572 was het grootste deel van Brabant in handen van de legers van de prins van Oranje. In januari 1579 eiste een groep Waalse en Duitse voetknechten in Spaanse dienst graan van de inwoners van Koersel. Deze vluchtten daarop de kerk binnen, maar de soldaten staken die in brand en ongeveer 200 mensen kwamen hierbij om. Het heeft lang geduurd voordat het inwonersaantal van het gedecimeerde dorp weer op peil was. Als reactie op deze moordpartij zijn enkele schansen aangelegd waarbinnen de bevolking zich met have en goed kon terugtrekken bij naderend gevaar.¹³

Tot in het eerste kwart van de 20ste eeuw was landbouw het belangrijkste middel van bestaan voor de inwoners van Koersel. Toen aan het begin van die eeuw in het naburige Beringen een steenkolenmijn werd geopend, verschaftte die ook aan een aantal Koerselaren werk.

Bouwhistorische schets

Veel historische bouwwerken bezit Koersel niet. De Sint-Brigidakerk uit 1850 is een neoclassicistisch bouwwerk. Uit de eerste helft van de 19de eeuw dateert kapel 't Fonteintje dat werd gebouwd als bedevaartsoord op de Koerselse Heide. En natuurlijk de bovengenoemde pastorie uit 1655 die rond 1870 ingrijpend is verbouwd.

Historische kaarten

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Jaartal	Historische situatie
Ferraris kaarten ¹⁴	1771-1778	Het plangebied strekt zich uit over meerdere percelen bouwland welke omgeven zijn met hagen. Langs de latere Koersel-Dorp komt verspreide bebouwing voor. Verder noordwestelijk is de omgrachte site met de pastorie goed herkenbaar.
Atlas der buurtwegen ¹⁵	Ca. 1840-1850	Het plangebied strekt zich hier uit over (grote delen van) 9 rechthoekige percelen. Noord-zuid doorsnijdt een zandweg of pad het midden van het plangebied (chemin nr.

¹² <https://geo.onroerenderfgoed.be/>

¹³ <http://www.beringen.be/nl/collections>

¹⁴ Ferraris 1771-1778.

¹⁵ onbekend 1840-1850.

Bron	Jaartal	Historische situatie
Vandermaelen kaarten ¹⁶	1846-1854	85). De noordoosthoek van het gebied raakt een rechthoekig gebouw, vermoedelijk een hoeve. Ter plaatse van de huidige Sportlaan loopt een voetpad (sentier nr. 122). De bebouwing binnen de omgrachte pastorie wijkt iets af van die op de Ferrariskaart. Vermoedelijk is de topografie op deze kaart minder correct weergegeven, aangezien bij projectie van het plangebied hierop de noord-zuid verlopende weg door de oosthelft van het gebied loopt in plaats van door het midden. Ten opzichte van de vorige kaart is langs de omringende straten minder bebouwing afgebeeld. De oriëntatie van het gebouw in of naast de noordoosthoek is enigszins gewijzigd. Direct zuidelijk van het plangebied zijn twee bosperceeltjes afgebeeld.
Poppkaarten	Na 1842	Is voor dit gebied niet beschikbaar
Topografische Kaart ¹⁷	1873	Aan het eind van de 19 ^{de} eeuw kent het plangebied nog altijd een agrarisch grondgebruik. Ook de doorsnijdende weg bestaat nog, maar lijkt op te houden bij de zuidgrens van het plangebied. Niet meer zichtbaar is de hoeve naast de noordoosthoek. De omgrachte pastorie en het schansterrein verder noordelijk zijn duidelijk herkenbaar.
Topografische kaart	1904	Rond de eeuwwisseling zijn de percelen rond het plangebied kennelijk herverkaveld. Verder lijkt de situatie sterk op die van 1873.
Topografische kaart ¹⁸	1939	De perceelsindeling komt vrijwel overeen met die van 1904. Halverwege de het plangebied doorsnijdende weg takt een weg af in westelijke richting. Mogelijk betreft het slechts een projectie, want de weg is op latere kaarten niet zichtbaar. Dat geldt ook voor een weg die door de oostrand van het plangebied is getekend. De omgrachte pastorie en de schans zijn als zodanig nauwelijks meer te herkennen. De omgrachting en omwalling zijn kennelijk (grotendeels) geslecht. Nog altijd is het dorp aangeduid als Coursel.
Luchtfoto ¹⁹	1971	Vermoedelijk in de jaren '50 van de 20 ^{ste} eeuw is ter plaatse van de westhelft van het plangebied een brede strook bos aangeplant. Ook langs de noord-zuid lopende weg en de noordostrand van het gebied staan bomen. Het grondgebruik van de overige gronden is grasland. Langs de zuidzijde is de Sportlaan aangelegd.
Luchtfoto ²⁰	1979-1990	Zo'n 15 jaar later is de indeling van het gebied nauwelijks veranderd. Op het perceel westelijk van het bos is een kleine constructie zichtbaar, mogelijk een schuurtje. Oostelijk van het bosperceel lijkt de bouw gaande te zijn van het kleedgebouw naast het nog aan te leggen voetbalveld. Rondom is de bebouwing toegenomen, ten zuiden van de Sportlaan zijn enkele sportvelden te zien.
Luchtfoto ²¹	2013-2015	Op een recente luchtfoto is de constructie westelijk van het bosperceel niet meer zichtbaar. Goed herkenbaar is het voetbalveld met naastgelegen kleedgebouw annex kantine. De bebouwing langs de zuidzijde van de Sportlaan is vrijwel gesloten.

¹⁶ Vandermaelen 1846-1854.

¹⁷ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

¹⁸ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

¹⁹ <http://www.geopunt.be/kaart>.

²⁰ <http://www.geopunt.be/kaart>.

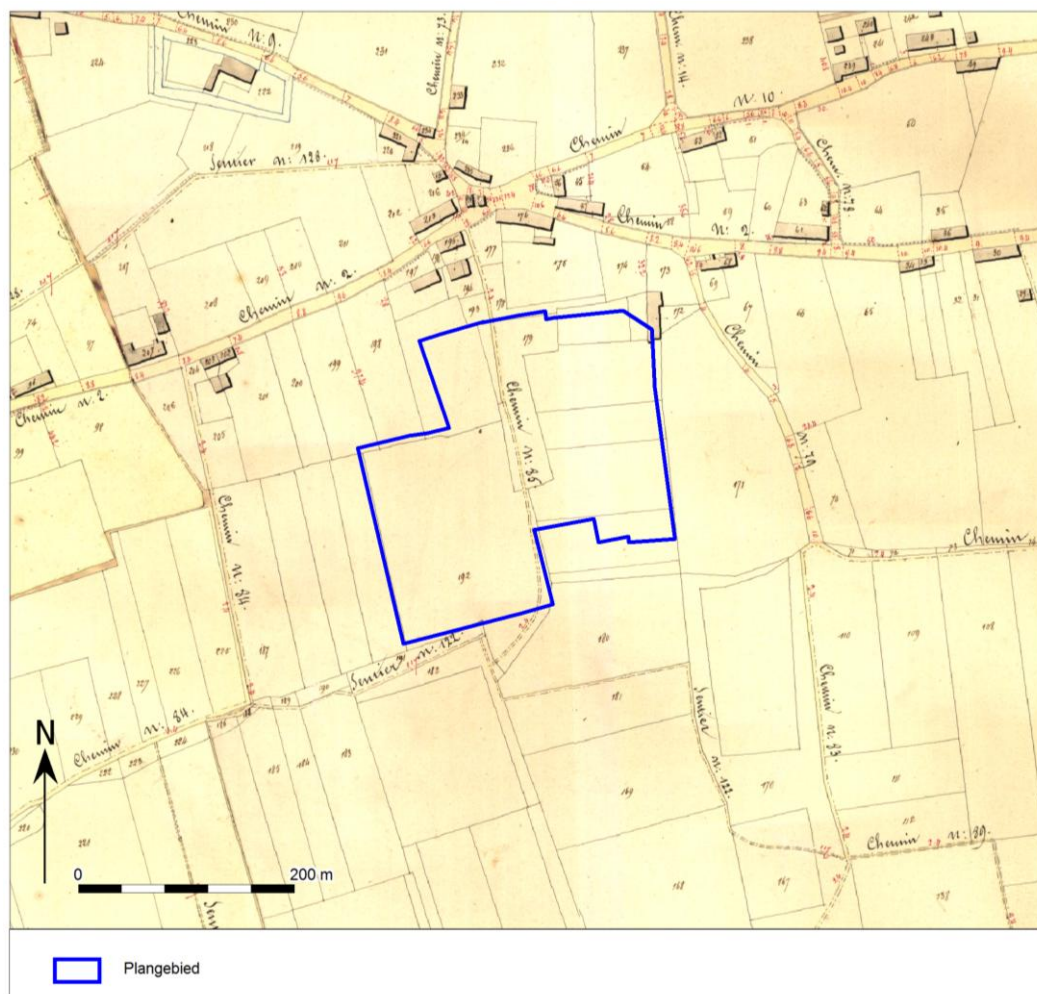
²¹ <http://www.geopunt.be/kaart>.

Afb. 9. Het plangebied op de Ferraris kaart.

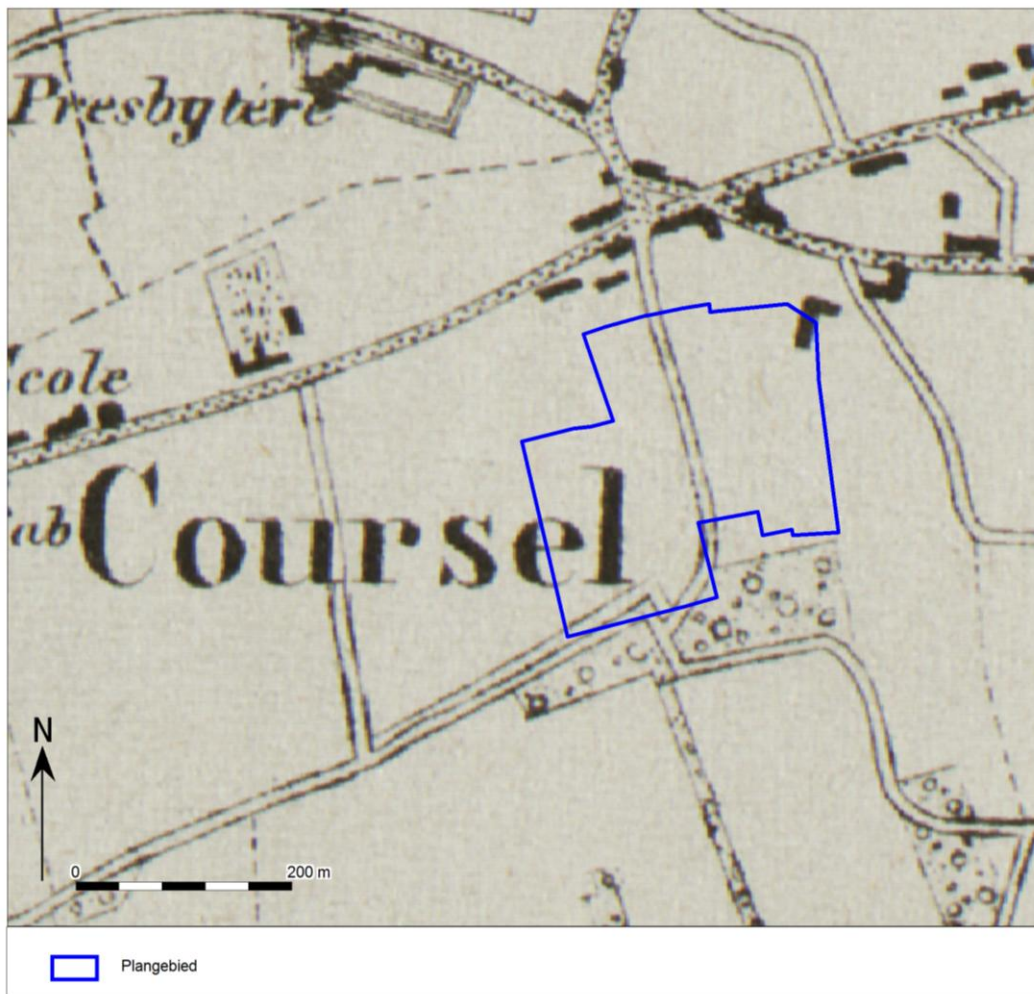
De Ferrariskaarten (Carte de Ferraris) zijn een verzameling van 275 gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Zij kwamen tussen 1771 en 1778 tot stand onder leiding van Joseph de Ferraris, generaal bij de Oostenrijkse artillerie, veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische en grootschalige kartering, zowel in "België" als in heel West-Europa.²² Volgens de kaart strekt het plangebied zich uit over meerdere percelen bouwland die omgeven zijn met hagen. Langs de latere Koersel-Dorp komt verspreide bebouwing voor, veelal hoeven. Koersel heet hier Coursel. Verder noordwestelijk is de omgrachte site met de pastorie goed herkenbaar (afb. 9).

²² [Http://nl.wikipedia.org/wiki/Ferrariskaarten](http://nl.wikipedia.org/wiki/Ferrariskaarten).

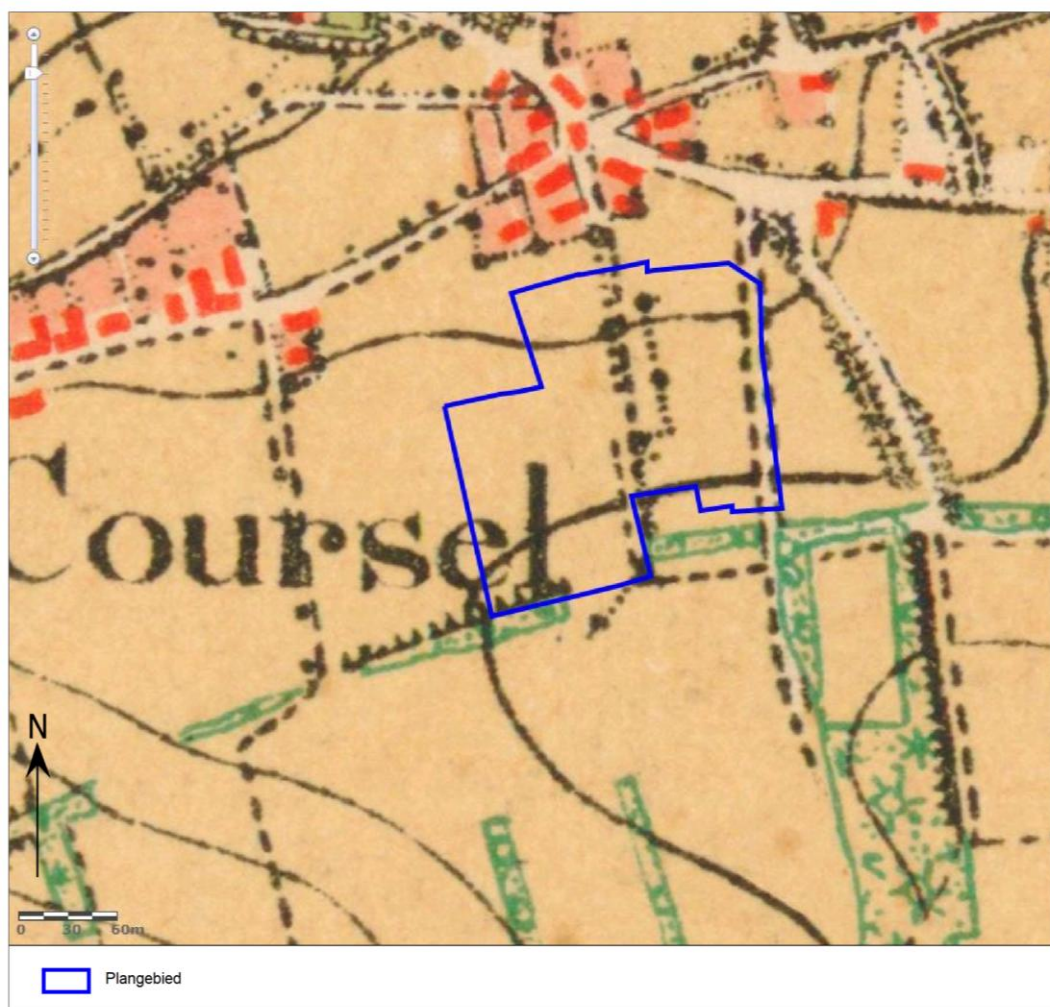
Afb. 10. Het plangebied op de Atlas der Buurtwegen.

Circa 60 jaar later werd de Atlas der Buurtwegen uitgegeven (afb. 10). Dit is een verzameling van boeken met overzichts- en detailplannen, daterend van rond 1840. Het plangebied bevindt zich ter plaatse van (grote delen van) 9 rechthoekige percelen. Noord-zuid doorsnijdt een weg het centrum van het plangebied (Chemin nr. 85). De noordoosthoek van het gebied raakt een rechthoekig gebouw, vermoedelijk een hoeve. Ter plaatse van de huidige Sportlaan loopt een pad (Sentier nr. 122). De bebouwing binnen de omgrachte pastorie wijkt iets af van die op de Ferrariskaart. De kaart biedt geen inzicht in het grondgebruik buiten bebouwing en wegen.

Afb. 11. Het plangebied op de Vandermaelenkaarten.

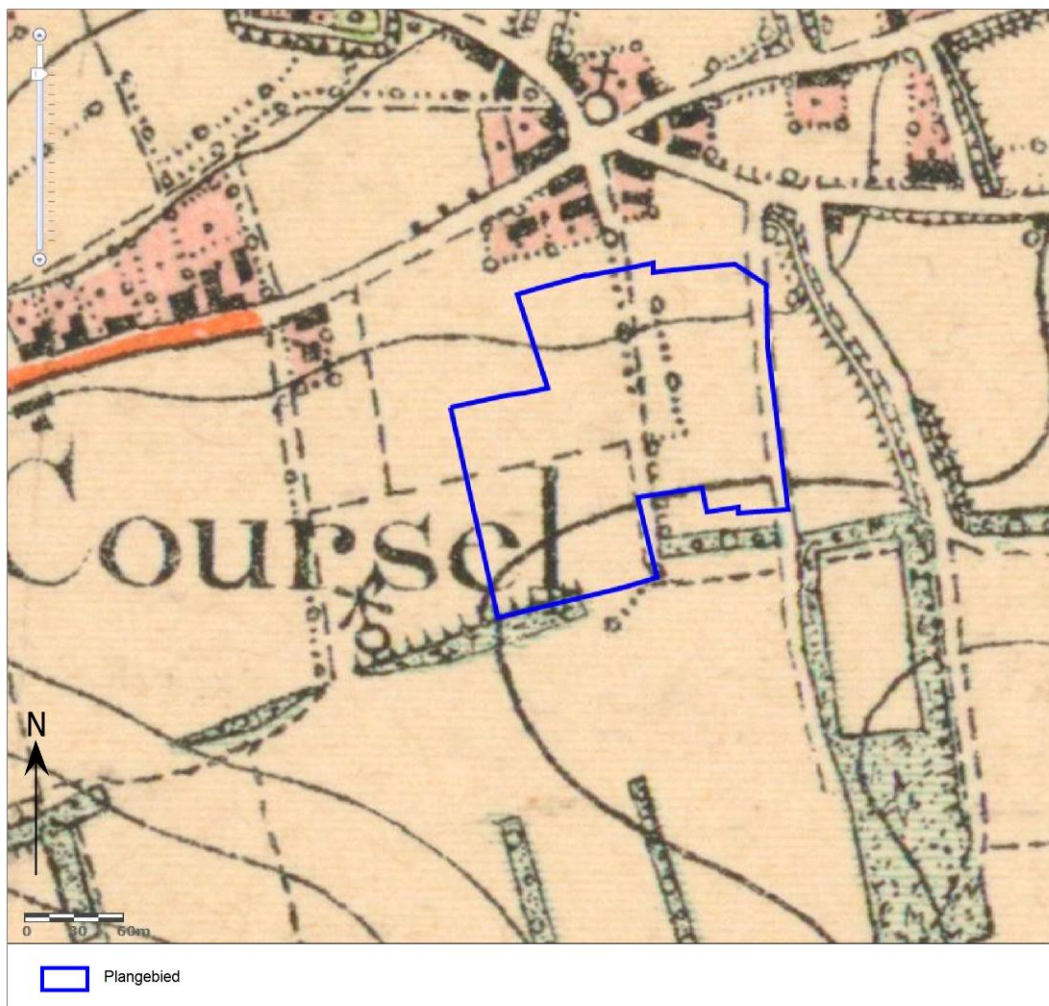
Een zestal jaar later zijn de Vandermaelenkaarten samengesteld. Dit is een verzameling historische kaarten gemaakt door Philippe Vandermaelen (1795-1869). Zijn "*Carte topographique de la Belgique*" is gemaakt tussen 1846 en 1854 op 250 folio's op schaal 1: 20.000. Vermoedelijk is de topografie van deze kaart minder nauwkeurig, aangezien bij projectie van het plangebied hierop de noord-zuid lopende weg door de oosthelft van het gebied bleek te liggen in plaats van door het midden. Dit is in bovenstaande afbeelding gecorrigeerd (afb. 11). Ten opzichte van de situatie op de Atlas der Buurtwegen is langs de omringende straten minder bebouwing afgebeeld. De oriëntatie van het gebouw in of naast de noordostrand van het terrein is enigszins gewijzigd. Direct zuidelijk van het plangebied komen twee bosperceeltjes voor. De omgrachte pastorie wordt aangeduid als Presbytere.

Afb. 12. Het plangebied op een topografische kaart uit 1873.

Op een topografische kaart uit 1873, in de collectie van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI)²³, is te zien dat aan het eind van de 19de eeuw het plangebied nog altijd een overwegend agrarisch grondgebruik kent. Ook de doorsnijdende weg bestaat nog, maar lijkt bij de zuidgrens van het plangebied dood te lopen in het bouwland. Niet meer zichtbaar is de hoeve naast de noordoosthoek. Langs de oostrand ligt nu ook een pad. De omgrachte pastorij en het schansterrein verder noordelijk zijn duidelijk herkenbaar (afb. 12).

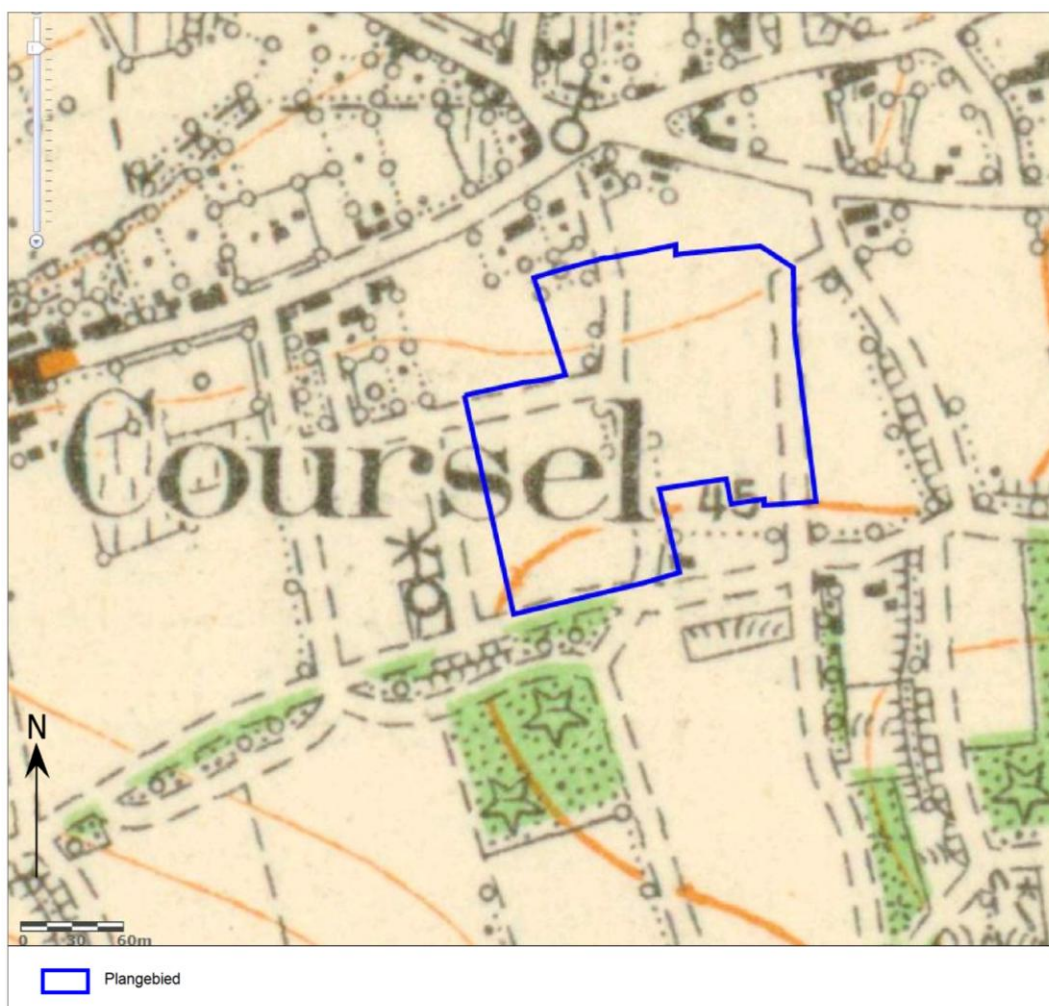
²³ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

Afb. 13. Het plangebied op een topografische kaart uit 1904.

Rond de eeuwwisseling zijn de percelen rond het plangebied kennelijk herverkaveld, zoals een topografische kaart uit 1904, in de collectie van het NGI, laat zien.²⁴ Verder lijkt de situatie sterk op die van 1873 (afb. 13).

²⁴ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

Afb. 14. Het plangebied op een topografische kaart uit 1939.

Op de topografische kaart uit 1939, eveneens in de collectie van het NGI²⁵, komt de perceelsindeling vrijwel overeen met die uit 1904. Halverwege de het plangebied doorsnijdende weg takt een weg af in westelijke richting. Mogelijk betreft het slechts een projectie, want de weg is op latere kaarten niet zichtbaar. Dat geldt ook voor een weg die door de oostrand van het plangebied is getekend. De omgrachte pastorie en de schans zijn als zodanig nauwelijks meer te herkennen. De omgrachting en omwalling lijken (grotendeels) te zijn geslecht (afb. 14).

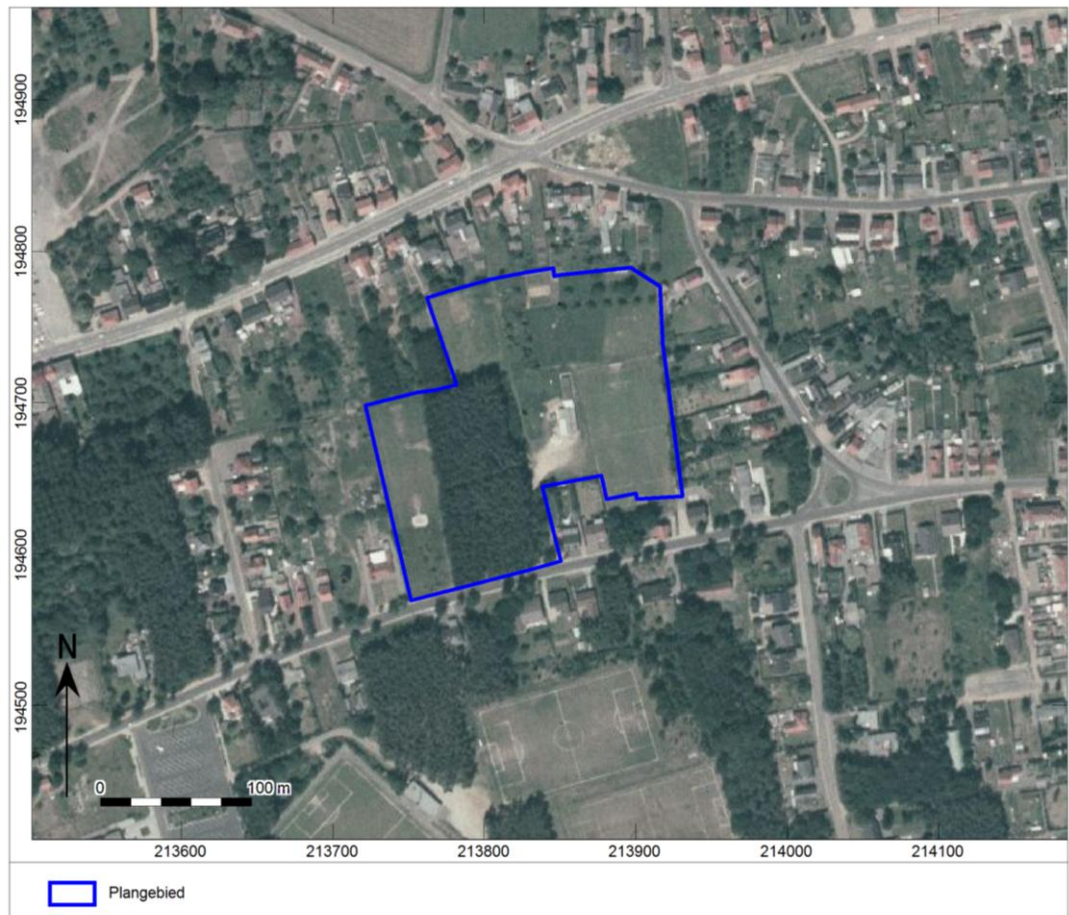
²⁵ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

Afb. 15. Het plangebied op een luchtfoto uit 1971.

Vermoedelijk in de jaren '50 van de 20ste eeuw is ter plaatse van de westhelft van het plangebied een brede strook bos aangeplant. Ook langs de noord-zuid lopende weg en de noordostrand van het gebied zijn een rij bomen zichtbaar. Het grondgebruik van de overige gronden is grasland. Langs de zuidzijde ligt de Sportlaan. Hierlangs is een aantal bospercelen aangelegd (afb. 15).

Zo'n 15 jaar later is de indeling van het gebied nauwelijks veranderd. Op het perceel aan de westzijde van het bos is een kleine constructie zichtbaar, mogelijk een schuurtje. Oostelijk van het bosperceel lijkt de bouw in volle gang te zijn van de kleedruimte voor het nog aan te leggen voetbalveld. Rondom is de bebouwing toegenomen, ten zuiden van de Sportlaan zijn enkele sportvelden verschenen (afb. 16). Op een recente luchtfoto is de constructie westelijk van het bosperceel niet meer te zien en waarschijnlijk gesloopt. Goed herkenbaar is het voetbalveld met naastgelegen kleedgebouw annex kantine. De bebouwing langs de zuidzijde van de Sportlaan is vrijwel gesloten ten koste van het areaal aan bos (afb. 17).

Afb. 16. Het plangebied op een luchtfoto uit de periode 1979-1990.

Afb. 17. Het plangebied op een luchtfoto uit 2013-2015.

1.2.4 Potentieel tot kennisvermeerdering, verwachting en conclusie

De voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag *“Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?”* kan als volgt worden beantwoord:

Op basis van het geraadpleegde geologische kaartmateriaal bestaat de ondergrond van het plangebied uit eolische afzettingen die aan het eind van de ijstijden over het Tertiaire pakket werden afgezet (dekzand). Holocene of Tardiglaciale afzettingen komen er niet voor. Getuige een boring op enige afstand van het plangebied vormt het dekzand een vrij dunne laag bovenop mariene afzettingen, bestaande uit zand met grindlaagjes, uit het Tertiair.

Volgens de bodemkaart ligt het plangebied nagenoeg geheel in een matig droge zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont. Alleen in een heel klein hoekje aan de westzijde is sprake van een droge zandbodem. De dikke humeuze A horizont duidt op eeuwenlang agrarisch gebruik waarbij telkens mest vermengd met bosstrooisel of plaggen werd opgebracht om de bodem voldoende voedingskracht te geven. Dankzij dit beschermende dek bovenop het prehistorische en vroeghistorische maaiveld kunnen eventueel aanwezige archeologische resten (redelijk) goed bewaard zijn gebleven. Door de ligging aan de westrand van het Kempisch plateau tussen beekvalleien zal het gebied van Koersel al in een ver verleden aantrekkelijk zijn geweest voor bewoning.

Vermoedelijk is de bodem van het plangebied over grote delen nog redelijk intact. Daardoor is er een zekere verwachting voor sporen en resten vanaf het Laat-Paleolithicum tot de Late Middeleeuwen. Sporen uit het Laat-Paleolithicum en Mesolithicum komen doorgaans aan of direct onder het (middeleeuwse) maaiveld voor en zullen, indien aanwezig, bij het in cultuur brengen van de gronden zijn aangetast. Het gaat daarbij om kleine spreidingen van silex-afval en artefacten alsmede houtskool. Voor de perioden vanaf het

Neolithicum moet behalve met resten rekening gehouden worden met een nog deels intact sporenniveau (aardewerk, vuursteen, houtskool, metaal, glas, grondsporen van kuilen, paalgaten, greppels en ook graven).

Resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd worden er niet verwacht aangezien de bebouwing toen langs de doorgaande wegen lag.

De beantwoording van de overige onderzoeksvraag is als volgt:

- *Worden mogelijk archeologische resten bedreigd door de geplande werkzaamheden?*

Op zich zal de verkaveling van het plangebied mogelijk aanwezige archeologische resten niet bedreigen. Van directe bedreiging zal wel sprake zijn in het volgende stadium waarbij bomen worden gerooid, opstellen gesloopt, een toegangsweg en ondergrondse leidingen aangelegd en huizen gebouwd al dan niet voorzien van kelders.

De te verwachten verstoringsdiepte afhankelijk van de ingrepen zal 60 tot 300 cm –mv bedragen en komt tot in en zelfs onder de archeologisch relevante laag.

Op basis van het bureauonderzoek alleen is onvoldoende inzicht te verkrijgen in de mate van intactheid van de bodem, met name ook rond het voetbalveld waar de bodem lijkt te zijn geëgaliseerd, en de mogelijke aanwezigheid van archeologische sporen of een niveau. Om die reden adviseert Vlaams Erfgoed Centrum een landschappelijk bodemonderzoek. Hiermee dient de mate van intactheid van de bodem te worden vastgesteld en de archeologische verwachting uit het bureauonderzoek, ook voor Laat-Paleolithicum en Mesolithicum, te worden getoetst.

Aan de hand van de resultaten van het landschappelijk onderzoek zal worden bepaald of verder onderzoek met ingreep in de bodem uit oogpunt van kennisvermeerdering noodzakelijk en economisch verantwoord is. Gelet op de verwachting zal een proefsleuvenonderzoek na het landschappelijk bodemonderzoek nog de meeste informatie kunnen opleveren. Alle aanvullende onderzoeken zullen worden verwoord in het Programma van Maatregelen.

Aangezien de gronden nog niet in eigendom zijn verworven, zal verder onderzoek via een uitgesteld traject moeten verlopen.

1.2.5 Samenvatting

Een groot, vrijwel onbebouwd gebied tussen de Sportlaan en de Koersel-Dorp in Koersel, deelgemeente van Beringen, zal verkaveld worden. Voorzien zijn 47 woonkavels en een toegangsweg. Om de bouwplannen te realiseren zal na verkoop van de kavels een strook bos en enkele bomenrijen worden gerooid en een loods worden gesloopt.

De te verwachten verstoringsdiepte van 60 tot 300 cm –mv reikt tot in de archeologische relevante laag, hoewel deze hier verwacht wordt maar nog niet is vastgesteld.

Bestudering van aardkundig kaartmateriaal wijst uit dat de bodem bestaat uit een eolische afzetting (dekzand), in de top waarvan een antropogene dikke humeuze laag voorkomt. Deze laag bedekt het pre- en vroeghistorische maaiveld en zal eventueel aanwezige archeologische sporen hebben beschermd tegen aantasting.

In principe zijn er resten vanaf het Laat-Paleolithicum te verwachten. De situering van het terrein, aan de voet van het Kempisch plateau tussen enkele beekvalleien, zal het gebied al in het verre verleden aantrekkelijk hebben gemaakt voor al dan niet tijdelijke bewoning. Bebouwing in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd wordt er niet verwacht aangezien deze enkel langs de doorgaande wegen van Beringen naar de Koerselse Heide voorkwam, zoals op historisch kaartmateriaal is te zien. In de jaren '50 van de 20ste eeuw is ter plaatse van de westhelft van het plangebied een strook bos aangeplant en in de jaren '80 meer oostelijk een voetbalveld met accommodatie aangelegd. Voor het sportveld lijkt de bodem te zijn geëgaliseerd.

Op basis van het bureauonderzoek alleen is onvoldoende inzicht te krijgen in de mate van intactheid van de bodem en de mogelijke aanwezigheid van archeologische resten of een sporenniveau. Om die reden adviseert Vlaams Erfgoed Centrum een landschappelijk bodemonderzoek. Hiermee dient de mate van intactheid van de bodem te worden vastgesteld en de archeologische verwachting uit het bureauonderzoek te worden getoetst.

Aan de hand van de resultaten van het landschappelijk onderzoek zal worden bepaald of verder onderzoek met ingreep in de bodem uit oogpunt van kennisvermeerdering noodzakelijk en economisch verantwoord is. Aangezien de gronden nog niet in eigendom zijn verworven, zullen ook alle andere onderzoeken tot en met proefsleuven via een uitgesteld traject moeten verlopen.

Literatuur

- Agentschap Onroerend Erfgoed, 2016: Code van Goede Praktijk voor de uitvoering en rapportage over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 2,0.
- Desittere M., 1963: Bibliografisch repertorium der oudheidkundige vondsten in Brabant (vanaf de Bronstijd tot de aan de Noormannen), Oudheidkundige Repertoria, III, 155.
- Ervynck, A., S. Debruyne, R. Ribbens, 2015: *Assessment; Een handleiding voor de archeoloog*. Onroerend Erfgoed, Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed.
- Ferraris, J., 1771-1778: *Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsendom Luik*.
- Jacobs, P., M. de Ceuleraire, E. Stevens & M. Verschuren, 1993: Philosophy and methodology of the new geological map of the Tertiary formations, Northwest Flanders, Belgium. *Bull Soc belge Géol* 102, Onbekend, 1840-1850: *Atlas der buurtwegen*.
- Vandermaelen, F. , 1846-1854: Cartes topographiques de la Belgique.

Geraadpleegde websites

- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Ferrariskaarten>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://www.cartesius.be/>
- <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>
- <https://id.erfgoed.net>
- <https://inventaris.onroenderfgoed.be/>
- <http://www.beringen.be/nl/collections>

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1. Locatiekaart van het plangebied.
- Afb. 2. Aanduiding van het uit te voeren archeologisch onderzoek op het plan van de bestaande toestand op het terrein.
- Afb. 3. Kaart van het plangebied met verstoorde zones.
- Afb. 4. Het verkavelingsplan geprojecteerd op de topografische ondergrond.
- Afb. 5. Ligging van het plangebied op de Quartairgeologische kaart.
- Afb. 6. Het plangebied op de bodemkaart.
- Afb. 7. Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop terrein
- Afb. 8. Uitsnede uit de Centraal Archeologische Inventaris van het onderzoeksgebied.
- Afb. 9. Het plangebied op de Ferraris kaart.
- Afb. 10. Het plangebied op de Atlas der Buurtwegen.
- Afb. 11. Het plangebied op de Vandermaelenkaarten.
- Afb. 12. Het plangebied op een topografische kaart uit 1873.
- Afb. 13. Het plangebied op een topografische kaart uit 1904.
- Afb. 14. Het plangebied op een topografische kaart uit 1939.
- Afb. 15. Het plangebied op een luchtfoto uit 1971.
- Afb. 16. Het plangebied op een luchtfoto uit de periode 1979-1990.
- Afb. 17. Het plangebied op een luchtfoto uit 2013-2015.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Bijlage 1 Plannenlijst

Projectcode	2017 ^e 162
Onderwerp	Plannenlijst
Plannummer	1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Locatiekaart van het plangebied.

Aanmaakschaal	onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29-5-2017
Plannummer	2
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Aanduiding van het uit te voeren archeologisch onderzoek op het plan van de bestaande toestand op het terrein.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29-5-2017
Plannummer	3
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Kaart van het plangebied met verstoorde zones
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	31-5-2017
Plannummer	4
Type plan	Technische tekening
Onderwerp plan	Het verkavelingsplan geprojecteerd op een topografische ondergrond
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29-5-2017
Plannummer	5
Type plan	Quartaargeologische kaart
Onderwerp plan	Locatiekaart van het plangebied op de Quartaargeologische kaart.
Aanmaakschaal	1:50.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29-5-2017
Plannummer	6
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Het plangebied op de bodemkaart.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29-5-2017
Plannummer	7
Type plan	Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen
Onderwerp plan	Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (DHM) en hoogteverloop van het terrein.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29-5-2017
Plannummer	8
Type plan	CAI
Onderwerp plan	Uitsnede uit de Centraal Archeologische Inventaris van het onderzoeksgebied.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal

Datum	29-5-2017
Plannummer	9
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Het plangebied op de Ferraris kaart.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
Datum	29-5-2017
Plannummer	10
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Het plangebied op de Atlas der Buurtwegen.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
Datum	29-5-2017
Plannummer	11
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Het plangebied op de Vandermaelenkaarten.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
Datum	29-5-2017
Plannummer	12
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Het plangebied op de topografische kaart van 1873.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29-5-2017
Plannummer	13
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Het plangebied op de topografische kaart van 1904.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29-5-2017
Plannummer	14
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Het plangebied op de topografische kaart van 1939.
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	29-5-2017

Bijlage 2 Fotolijst

Projectcode	2017e162
Onderwerp	fotolijst
ID	15
Type	Luchtfoto
onderwerp	Het plangebied op een luchtfoto uit 1971.

ID	16
Type	Luchtfoto
onderwerp	Het plangebied op een luchtfoto uit de periode 1979-1990.
ID	17
Type	Luchtfoto
onderwerp	Het plangebied op een luchtfoto uit 2013-2015.